

ВІДГУК

опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету
БІДЮК НАТАЛІ МИХАЙЛІВНИ на дисертаційне дослідження
ЧЖАО ЖУЙЧЕНЬ на тему «Формування міжкультурної
компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у
професійній підготовці», представлене на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Актуальність дослідження зумовлена процесами інтеграції України в європейський і світовий освітній простір, що актуалізує підвищені вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема їхньої здатності до міжкультурної взаємодії. Полікультурний склад сучасного українського суспільства, а також соціальні виклики, спричинені умовами повномасштабної війни, зокрема внутрішніми й зовнішніми міграційними процесами, посилюють потребу у формуванні в здобувачів освіти умінь адаптації до різних культурних середовищ і конструктивної взаємодії з представниками інших культур. У цих умовах особливої значущості набуває підготовка майбутніх педагогів, здатних не лише ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію, а й формувати відповідні компетентності в учнів. Відтак у процесі навчання в закладах вищої педагогічної освіти майбутні вчителі мають оволодіти вміннями конструктивної взаємодії з учнями та їхніми батьками, які належать до різних культурних і етнічних спільнот.

Специфіка професійної діяльності вчителів філологічних дисциплін визначається їхньою безпосередньою залученістю до процесів міжкультурної комунікації, інтерпретації мовно-культурних явищ і формування в здобувачів освіти ціннісного ставлення до культурного різноманіття. Вони виступають не лише трансляторами мовних знань, а й посередниками між культурами, що зумовлює необхідність глибокого розуміння соціокультурних контекстів, норм і традицій різних народів. Така професійна діяльність передбачає здатність до організації діалогу культур в освітньому процесі, розвитку толерантності, емпатії та міжкультурної чутливості учнів.

У зв'язку з цим важливого значення набуває створення міжкультурного освітнього середовища в закладах вищої освіти та активне залучення майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії. Це сприятиме формуванню їхньої міжкультурної компетентності як інтегративної якості, що поєднує фундаментальні теоретичні знання, професійні вміння та міжкультурні навички, забезпечуючи готовність до розроблення й реалізації індивідуалізованих моделей навчання мови і літератури з урахуванням засад

міжкультурної лінгводидактики. Отже, актуальність і доцільність проведеного дослідження не викликає сумніву.

Свідченням фундаментальності роботи є її зв'язок із тематичним планом науково-дослідницьких робіт кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0120U002014), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, що дало змогу науково обґрунтувати і розробити модель формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, експериментально апробувати педагогічні умови зазначеного процесу.

3. Нові факти, одержані здобувачкою.

У дисертаційній роботі *вперше*: визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін (створення міжкультурного середовища в педагогічному закладі вищої освіти засобами полікультурної освіти; насичення психолого-педагогічних і фахових навчальних дисциплін інтерактивними методами навчання, спрямованими на формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін; залучення майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії в позааудиторній діяльності); *визначено* сутність поняття «міжкультурна компетентність майбутніх учителів філологічних дисциплін»; *уточнено* поняття «професійна підготовка майбутніх учителів філологічних дисциплін», «формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів», «міжкультурне середовище», «педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів»; *розглянуто* методологічні підходи міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін (полікультурний, діалогічний, комунікативний, компетентнісний, інтегративний); *виявлено* компонентну структуру міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін (мотиваційний, гносеологічний, праксеологічний, афективний компоненти); *визначено* критерії діагностики стану сформованості міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін з відповідними показниками: *стимулювальний* (наявність позитивної мотивації до професійної діяльності в міжкультурному середовищі; наявність мотивації на досягнення успіху в міжкультурній взаємодії); *соціокультурний* (обізнаність із національно-культурними особливостями різних країн; обізнаність із особливостями організації діалогу культур); *діяльнісний* (наявність комунікативних умінь; наявність умінь емоційної саморегуляції); *особистісний* (наявність толерантності; наявність емпатії);

розроблено модель формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, в якій схематично відображено мету, методологічні підходи, педагогічні умови, а також форми, методи і засоби їх реалізації на певних етапах, компоненти, критерії та кінцевий результат; *подальшого розвитку* набули теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у професійній підготовці в закладах вищої педагогічної освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Новизна і вірогідність обґрунтованих положень і висновків дисертації забезпечено використанням комплексу методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом значного обсягу науково-педагогічних джерел, нормативно-правової бази та науково-методичного забезпечення, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу ЗВО України. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладу, високий рівень обґрунтованості й достовірності.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено й експериментально апробовано діагностичний інструментарій для з'ясування стану сформованості міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін на констатувальному і прикінцевому етапах дослідження, впроваджено в освітній процес експериментальну методику формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, розроблено й апробовано програму педагогічного гуртка «Міжкультурна компетентність учителя».

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні і практичні положення можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації української педагогічної освіти, удосконалення змісту фахової підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін та підвищення рівня сформованості міжкультурної компетентності. Зміст і результати наукового дослідження можуть використовуватися викладачами педагогічних закладів вищої освіти України, під час проведення занять, розроблення навчальних курсів і науково-методичних посібників, написання наукових статей, у післядипломній освіті вчителів філологічних дисциплін, у ході підготовки курсових і кваліфікаційних (магістерських) робіт здобувачів освіти. Матеріали дисертації можуть бути використані при вдосконаленні освітніх програм фахової підготовки майбутніх учителів-філологів; під час розробки методичних матеріалів для курсів підвищення кваліфікації.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (206 найменувань, із них 15 – іноземною мовою), 16 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок, з них – 174 сторінки основного тексту. У тексті вміщено 11 таблиць, 7 рисунків.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін**» авторкою досліджено стан та осолливість формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у професійній підготовці; проаналізовано методологічні підходи до формування міжкультурної компетентності учителів; обґрунтовано компонентну структуру міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін; визначено та аргументовано педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін.

Узагальнення результатів дослідження дало авторці підстави стверджувати, що міжкультурна компетентність майбутніх учителів філологічних дисциплін є інтегративною особистісно-професійною якістю, яка охоплює мотиваційний, гносеологічний, праксеологічний та афективний компоненти й забезпечує ефективну міжкультурну взаємодію в освітньому середовищі. Її формування розглядається як динамічний, цілеспрямований процес, що ґрунтується на полікультурному, діалогічному, комунікативному, компетентнісному та інтегративному підходах і передбачає поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом міжкультурної комунікації. Здобувачкою аргументовано, що формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін буде здійснюватись ефективно, якщо в освітній процес впровадити педагогічні умови, під якими розуміються спеціально створені обставини, що сприяють формуванню професійних знань щодо полі культурності світу, практичних умінь і навичок міжкультурного спілкування, особистісних якостей студентів, що дозволять їм в майбутньому здійснювати успішну педагогічну діяльність з учнями на засадах толерантності в умовах міжкультурної взаємодії. Встановлено, що важливою умовою ефективності цього процесу є створення міжкультурного освітнього середовища, насичення змісту навчальних дисциплін інтерактивними методами та залучення студентів до міжкультурної взаємодії в позааудиторній діяльності, що в сукупності сприяє розвитку толерантності, емпатії, професійної рефлексії та готовності до реалізації полікультурної освіти.

У другому розділі «**Експериментальна робота з формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін**» авторкою здійснено діагностику стану сформованості міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін на констатувальному етапі експерименту; розроблено та обґрунтовано

модель формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін; проведено порівняльний аналіз рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін за результатами експериментальної роботи.

Авторкою обґрунтовано критерії та показники сформованості міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін і подано якісну характеристику її рівнів (високий, достатній, задовільний, низький), а також дібрано діагностичний інструментарій для оцінювання визначених структурних компонентів.

На підставі результатів констатувального етапу експерименту розроблено модель формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін. Реалізація моделі здійснювалася поетапно (мотиваційно-пізнавальний, міжкультурно-спрямований, творчодіяльнісний етапи) в межах педагогічного гуртка «Міжкультурна компетентність учителя», а також під час вкладання навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Вступ до спеціальності», «Практика усного та писемного мовлення (англійська мова)». На кожному з етапів було впроваджено одну із визначених педагогічних умов.

Результати формувального етапу експерименту показали, що впровадження моделі (педагогічних умов) формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін дозволило досягти кращих змін у рівнях прояву зазначеного феномена у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною.

Дисертаційна робота Чжао Жуйчень є результатом самостійних досліджень, не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертація характеризується єдністю змісту, відповідає вимогам щодо її оформлення, враховує особливості наукового стилю.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове й практичне значення результатів, здобутих дисертанткою, зауважимо, що окремі положення роботи мають дискусійний характер:

1. На нашу думку, теоретичні засади дослідження варто було підсилити вивченням елементів зарубіжного досвіду формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін.

2. Назва пункту 1.1 «Формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у професійній підготовці» фактично дублює тему дисертаційного дослідження, що недостатньо забезпечує відображення його змістового акценту та логічну внутрішню структурованість роботи.

3. Дискусійним вважаємо визначення в науковій новизні окремих положень як таких, що одержані «вперше», зокрема щодо виокремлення методологічних підходів до формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін (полікультурного, діалогічного, комунікативного, компетентнісного, інтегративного). З огляду

на їхню достатню обґрунтованість у сучасному науковому педагогічному дискурсі, доцільніше віднести ці положення до таких, що «набули подальшого розвитку».

4. У розробленій моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін (Рис. 2.2.1) доцільно було б виокремити відповідні блоки: цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, діагностувально-результативний, а також обґрунтувати взаємозв'язки між ними.

5. На нашу думку, потребує більшої аргументованості встановлення кореляційних зв'язків між визначеними педагогічними умовами, розробленою моделлю та методикою формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, а також експериментальною перевіркою їх ефективності.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертації викладено в 13 публікаціях автора, із них 4 – у фахових виданнях України (2 у співавторстві), 9 – апробаційного характеру (1 у співавторстві).

10. Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження **ЧЖАО ЖУЙЧЕНЬ** на тему «Формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у професійній підготовці», є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами)), а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іншомовної освіти
і міжкультурної комунікації

Хмельницького національного університету

Наталя БІДЮК

Підпис Бідюк Н. М. засвідчую:
проректор з наукової роботи ХНУ

Олег СИНЮК

